

SLOVENSKA ISTRRA –
LABORATORIJ ZA PREUČEVANJE REGIONALNE IDENTITETE*Simon KERMA*

SI-6250 Ilirska Bistrica, Maistrova 13

Tomaž PLESEC

SI-2393 Črna na Koroškem, Center 141

IZVLEČEK

Članek je nastal na podlagi terenskega dela študentov geografije v okviru predmeta politična geografija, ki je bilo izvedeno v Slovenski Istri aprila 1998. Na podlagi analize anket (kvantitativni pristop) in intervjujev (kvalitativna obravnava) poskuša članek odgovoriti na nekatera temeljna vprašanja, ki se nanašajo na pojem "regionalna identiteta" na primeru Slovenske Istre (študij primera). Slovenska Istra je spričo svoje geostrateške lege ob severnem Jadranu, ki se naravno zajeda v srednjeevropski prostor, z dinamično zgodovino in krhkim družbenim ravnotežjem precej izpostavljena in zelo občutljiva za najmanjše družbeno-politične spremembe. Te se hitro pokažejo pri prebivalcih tudi skozi dožemanje in vrednotenje prostora, v katerem živijo (regionalna identiteta). Zanimali so nas percepcija te identitete pri domačinih in njihov odziv na aktualne spremembe v prostoru, tako na širšem kot na mikrolokalnem nivoju, ter ujemanje osebne identitete z regionalno.

Ključne besede: Slovenska Istra, regionalna identiteta, politična geografija

SLOVENE ISTRRA – A LABORATORY FOR THE STUDY OF REGIONAL IDENTITY

ABSTRACT

The article is a result of the field work carried out by geography students within the subject of political geography in Slovene Istra in April 1998. On the basis of the analysed questionnaires (quantitative approach) and interviews (qualitative approach), the article wishes to answer some basic questions dealing with the notion of "regional identity" as in the case of Slovene Istra (case study). With its dynamic history and fragile social balance and due to its geostrategic position along the Northern Adriatic, which naturally cuts into Central European territory, Slovene Istra is very much exposed and sensitive to the smallest social-political changes. These are quickly manifested in the local population through their comprehension and evaluation of space in which they live (regional identity). We were particularly interested in their perception of this identity as well as in their response to the current changes in space (at a wider as well as micro local levels), and in eventual distinctions in their personal and regional identities.

Key words: Slovene Istra, regional identity, political geography

ZAKAJ SLOVENSKA ISTRA

Najprej se ustavimo pri problemu definiranja pojma Slovenska Istra, ki je že sam po sebi konflikten geografski termin. Za isto območje se v geografski terminologiji uporabljajo tudi druga imena, kot so Koprsko primorje, koprsko zaledje, Obala, Šavrinsko gričevje in po najnovejši regionalizaciji Koprška brda. Prav ta terminološka zmeda priča o izpostavljenosti in strateški legi tega prostora. Da je obravnavano območje slovenski sestavni del istrskega polotoka, ni dvoma in prav tako ni sporno zgodovinsko dejstvo, da je v celoti pripadalo pokrajini Istri, v luči nedavnih političnih sprememb pa pridobi pojem Slovenska Istra še dodatno težo in tisto potrebno razsežnost, ki je zanimiva za preučevanje regionalne identitete v kontekstu politične geografije.

Ali je Slovenska Istra politični konstrukt? Gotovo ni zanemarljivo dejstvo, da se takšno poimenovanje pokrajine pogosteje uporablja šele zadnjih deset let, kar daje slutiti, da je ime zaživelo predvsem v luči nacionalnega naboja, ob osamosvajanju, s spremljajočim patriotizmom in hkratni, vzročno povezani emancipaciji regionalizma - istranstva kot naddržavnega subjekta. Tako si lahko tudi razlagamo besedno tvorbo Slovenska Istra, pri čemer "Slovenska" simbolizira nacionalno, "Istra" pa regionalno sestavino.

Geografsko omejujemo Slovensko Istro s hrvaško mejo na jugu, italijansko na severu ter s Kraškim robom proti notranjosti. Njene pokrajinske stalnice so submediteranska klima in vegetacija, debeli skladi fliša z razčlenjenim površjem, morje in z njim povezano gospodarstvo (ribištvo, pomorstvo, solinarstvo...) ter značilne kulture (vinska trta, oljka, murva, smokva, zgodnja zelenjava in sadje), ki so odvisne od značilne rabe tal. Slovenska Istra je drobec Mediterana v Sloveniji, a dovolj velik, da neizbrisno in prepoznavno določa tudi kulturno podobo tega specifičnega prostora. Njena izjemna lega je posledično povzročila njeno močno izpostavljenost migracijskim tokovom in s tem tudi izoblikovala njeno pestro etnično podobo.

Vzrokov, zakaj smo se osredotočili ravno na obravnavano območje, je torej veliko. Gotovo pa nas najbolj silijo v poglobljeno raziskovanje tega prostora družbenopolitične spremembe konec 80. in v začetku 90. let, s procesi tranzicije iz enopartijske v pluralno družbo in osamosvajanja s spremljajočo centralizacijo kot posledico konsolidacije nove državne tvorbe. Vzporedno s tem smo bili, in smo še, v Slovenski Istri priča oživljanju regionalizma (in lokalizmov), ki so močne reakcije na centralizacijo moči odločanja v Ljubljani, deloma pa spodbujeni s konceptom regionalizma v EU ("Evropa regij") kot načina za preseganje mej in alternative potencialno nevarnim neonacionalizmom.

V vrtincu vseh teh sprememb se je pri posamezniku izoblikovala specifična regionalna identiteta z izdelanim sistemom simbolov in percepcijo sveta.

METODE DELA

Na teren med ljudi smo odšli z namenom ugotoviti obstoj in moč pripadnosti različnim prostorom, v katerih posameznik sočasno eksistira. Različne plasti identitete in mehanizme, ki jo (re)producirajo, smo skušali izluščiti ob pomoči anket in intervjujev. Osredotočili smo se na posamezna območja v notranjosti Slovenske Istre, ki smo jih imeli za reprezentativna. Ta smo primerjali z izbranim močno terciariziranim mestnim okoljem. Skupaj je bilo opravljenih 160 anket in 20 intervjujev. Namen slednjih je bil kvalitativno, v obliki pogovora s poznavalci in predstavniki izbranih lokalnih skupnosti, ovrednotiti, dopolniti in interpretirati suhoparne odgovore z anketnih listov. Obstaja namreč velika nevarnost, da samo z anketami, pa naj bodo še tako reprezentativne, dobimo izkrivljeno sliko, saj vprašanja lahko vnaprej sugerirajo mnenja, ki brez tega sploh ne bi obstajala. Bolj poglobljene refleksije domačinov, ki so komentirali vsebinsko podobna vprašanja, podkrepljene z lastnim opazovanjem procesov v pokrajini, so vsekako pomagale zaokrožiti rezultate s terena. Poglobljanje v problematiko je zahtevalo tudi iskanje koristnih informacij iz ustreznih virov in izbrane literature.

Pri preučevanju identitete je treba upoštevati njene objektivne znake, ki so razpoznavni navzven (npr. jezik in prepoznavna kultura), ter subjektivne elemente, ki si jih določi vsak posameznik s svojo zavestjo pripadnosti in voljo.

Po Zupančiču je identiteta merljiva pod določenimi pogoji z upoštevanjem določenih omejitev (Zupančič, 1998):

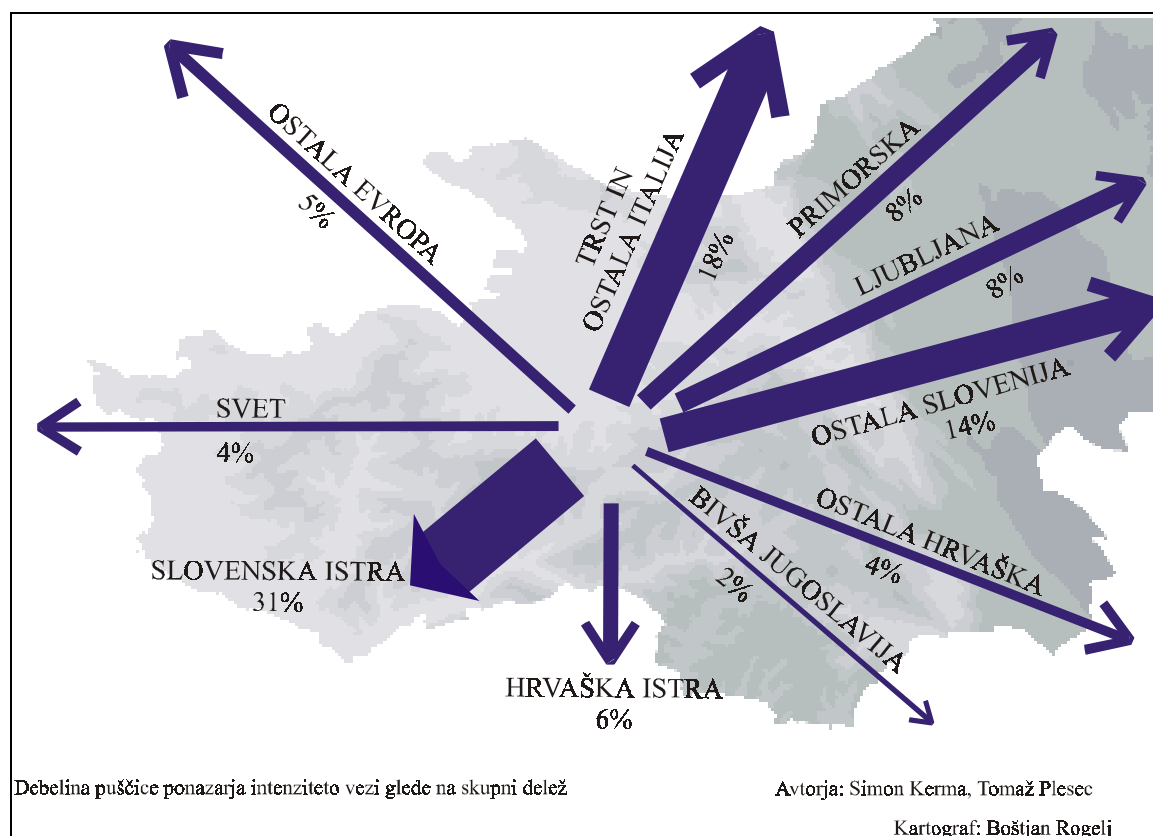
- Zbiranje podatkov na terenu je zamudno delo, ki ga mora skrbno opravljati izurjen raziskovalec. Njegov nastop mora biti karseda ustrezen, če se hoče izogniti tendencioznostim.

- Pridobljeni podatki so nagnjeni k subjektivnosti, čemur se zaradi izrazite variabilnosti raziskovanega področja ne moremo izogniti.

- Raziskava vedno poteka na vzorcu in ne na celotni populaciji.

UGOTOVLJENE PROSTORSKE VEZI

Intenziteta in obseg regionalne identitete sta močno odvisna od prostorskih vezi na območju, saj so te eden ključnih elementov za identifikacijo prebivalcev s širšim okoljem. Pri tem imajo odločilno vlogo funkcionalne in individualne prostorske vezi.

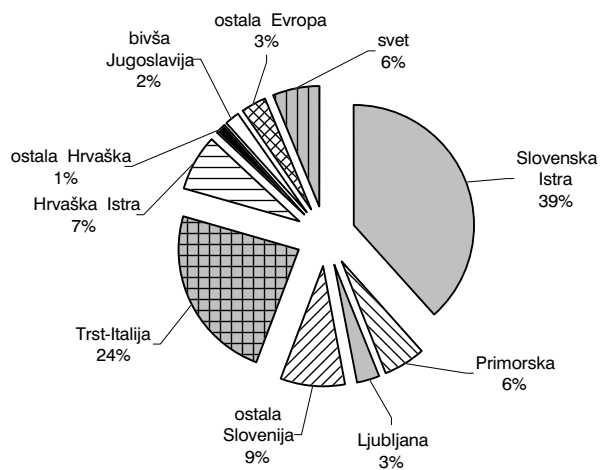

Karta 1: Prostorski prikaz sorodstvenih in prijateljskih vezi anketiranih v Slovenski Istri.
Cartina 1: Legami di parentela e d'amicizia dei partecipanti al sondaggio nell'Istria slovena.

Sorodstvo in poznanstva

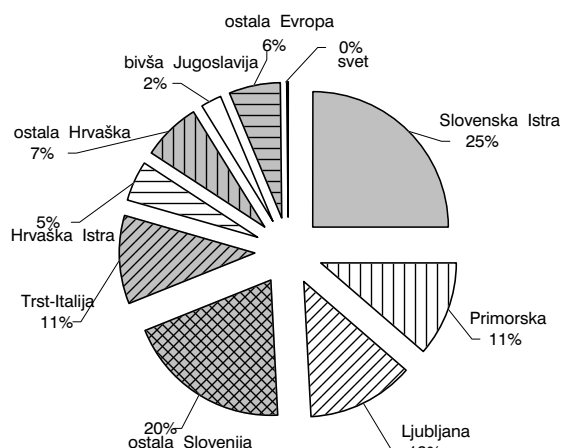
Pri ugotavljanju teritorialne razvejenosti in jakosti individualnih vezi anketiranih (sorodstvo in poznanstva) se po pričakovanjih izkaže, da so te najintenzivnejše v okviru Slovenske Istre (karta 1). Slednje sicer ponazarjajo le slabo tretjino tovrstnih vezi, kar pa ni presenetljivo glede na "prevetrenost" regije. Če primerjamo notranje individualne vezi med podeželjem in izbranim mestnim območjem (graf 1 in 2), so te po pričakovanjih pogostejše na podeželju (39%), kjer naj bi bil tudi večji delež avtohtonega prebivalstva kot v mestih (le 25% zabeleženih sorodstev in poznanstev). Skoraj enako močno kot v okviru obravnavane pokrajine so opazne vezi prebivalcev Slovenske Istre tudi s preostalo Slovenijo, kjer zbuja pozornost Primorska in Ljubljana, vsaka s po 8% deležem. Tudi tu obstajajo velike razlike med podeželjem in mestnim območjem, saj ugotavljamo skoraj trikrat intenzivnejše vezi mestnega območja z Ljubljano, Primorsko in drugimi slovenskimi pokrajinami. Od tam priseljeno prebivalstvo se je namreč naselilo in zaposlilo predvsem v obalnih mestih. S karte lahko razberemo tudi zelo močne prekmejne individualne vezi z Italijo, predvsem s Trstom in njegovo okolico. Tudi tu se pojavljajo razlike med mestom in

podeželjem; sorodstvene in prijateljske vezi podeželjanov Slovenske Istre so v tem primeru precej bolj izrazite.

Graf 1: Deleži individualnih prostorskih vezi podeželja Slovenske Istre.

Grafico 1: Legami individuali riscontrati nelle are rurali dell'Istria slovena.

Graf 2: Deleži individualnih prostorskih vezi izbranega mestnega območja Slovenske Istre.

Grafico 2: Legami individuali riscontrati nell'area urbana prescelta dell'Istria slovena.

Vsem preostalim območjem skupaj je pripadala samo dobra petina vseh zabeleženih sorodstev in poznanstev. Glede na popis prebivalstva bi pričakovali nekoliko večjo intenziteto teh povezav s Hrvaško Istro (6%), predvsem pa z območjem nekdanje Jugoslavije (samo 2% oziroma 6% skupaj s preostalo Hrvaško). To utemeljujemo s tem, da v raziskavo nismo vključili Kopra in Izole, ki še posebej za priseljene iz omenjenih območij pomenita poglobitveni in posledično

bivalni središči. Tudi zaradi tega ni bistvenih razlik med (piranskim) mestnim območjem in podeželjem. Razlike so, zanimivo, dosti bolj izrazite pri povezavah s preostalo Hrvaško, saj smo na podeželju Slovenske Istre zabeležili petkrat nižjo stopnjo individualnih vezi s tem območjem. Domnevamo, da ima ta turistična orientacija izbranega mestnega območja in temu ustrezna struktura delovnih mest za hrvaške priseljence zelo pomembno vlogo, saj ti prihajajo predvsem z reško-kvamerškega območja in iz Dalmacije. Sploh je turizem eden najpomembnejših dejavnikov, ki močno vpliva na krepitev poznanstev in tako povečuje intenziteto kakor tudi disperzijo individualnih vezi s prostora Slovenske Istre na druge pokrajine. Tako lahko razumemo 5% zabeleženih individualnih povezav s preostalo Evropo (prevladujejo prijateljstva in znanstva). Za preostali svet (4%) pa ugotavljamo ravno nasprotno – neprimerno izrazitejša sorodstvene vezi, ki smo jih, z eno samo izjemo, vse zabeležili na podeželju.

Delovne migracije in oskrba

Dejstva, da je Koper glavni nosilec regionalnega razvoja Slovenske Istre, pa tudi širše, ni treba posebej poudarjati. To mesto v tem pogledu že nekaj desetletij razmeroma uspešno nadomešča vlogo zaradi meje odrezanega Trsta. Kljub temu pa Koper ni enako močno središče za vse kraje oziroma območja v Slovenski Istri. Na to opozarjajo tudi rezultati anket (karta 2).

Tabela 1: Delovne migracije – izbrano mestno območje v Slovenski Istri (Terenske vaje, 1998).

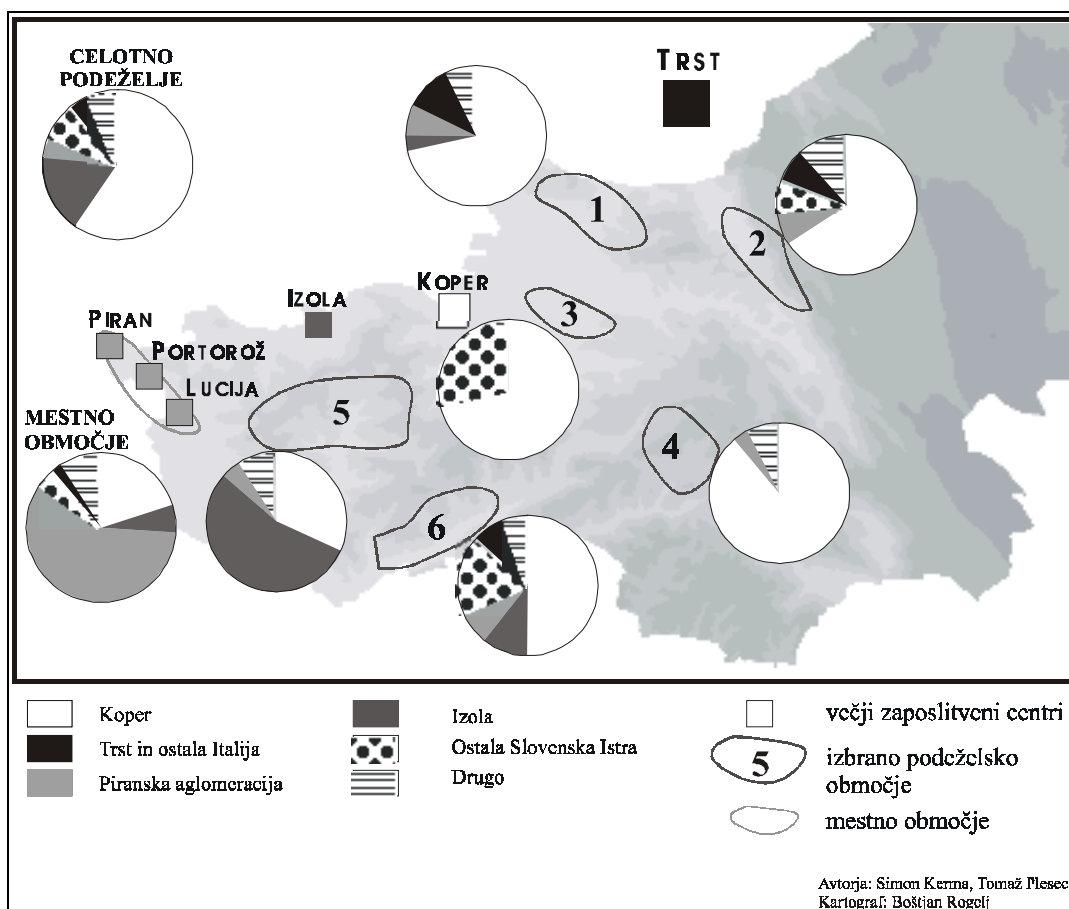
Tabella 1: Pendolarismo – area urbana di una zona campione dell'Istria slovena (Terenske vaje, 1998).

	Koper	Izola	Piran	Portorož	Lucija	Ostala Slo. Istra	Ostala Primorska	Ljubljana in notr. Slo.	hrvaška Istra	Trst in ostala It.	ostala Evropa
Piran	13	3	18	7	9	2	1	2	0	1	0
Portorož	14	4	6	31	3	0	2	2	1	1	1
Lucija	8	3	5	17	6	5	1	4	1	1	1
SKUPAJ	35	10	29	55	18	7	4	8	2	3	2

Tabela 2: Delovne migracije - podeželje Slovenske Istre (Terenske vaje, 1998).

Tabella 2: Pendolarismo – area rurale dell'Istria slovena (Terenske vaje, 1998).

	Koper	Izola	Piran	Portorož	doma	ostala Slo. Istra	ostala Primorska	Ljubljana in notr. Slo.	hrvaška Istra	Trst in ostala It.	ostala Evropa
OBM. 1	20	1	1	1	3	0	1	1	0	3	0
OBM. 2	17	0	0	2	5	2	0	1	2	2	0
OBM. 3	10	0	0	0	1	4	0	0	0	0	0
OBM. 4	24	0	1	0	10	0	0	1	0	0	1
OBM. 5	14	24	1	1	4	0	0	4	0	0	0
OBM. 6	19	4	1	2	5	7	0	1	1	3	0
SKUPAJ	104	29	4	6	28	13	1	8	3	8	1

Kraji v izbranih podeželskih območjih:

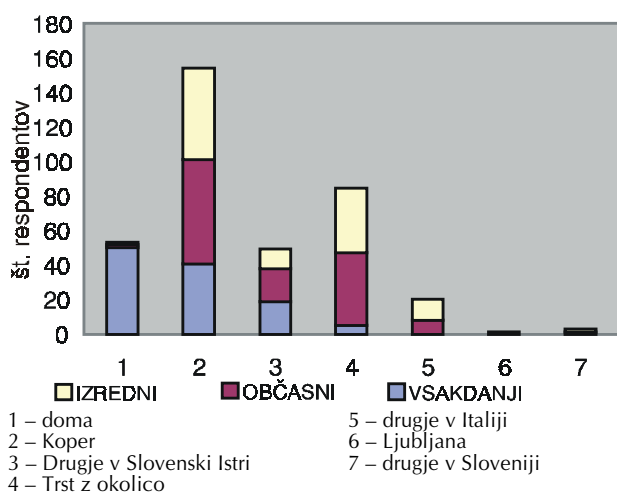
1 – Hrvatini, Spodnje Škofije, Plavje, Jelarji	4 – Marezige, Truške, Trsek, Bočaji
2 – Osp, Gabrovica, Črni Kal	5 – Korte, Šared, Malija, Cetore
3 – Prade, Bertoki, Pobegi	6 – Koštabona, Krkavče, Puče

Karta 2: Delovne migracije anketiranih po posameznih območjih Slovenske Istre.
Cartina 2: Pendolarismo dei partecipanti al sondaggio per singole aree dell'Istria slovena.

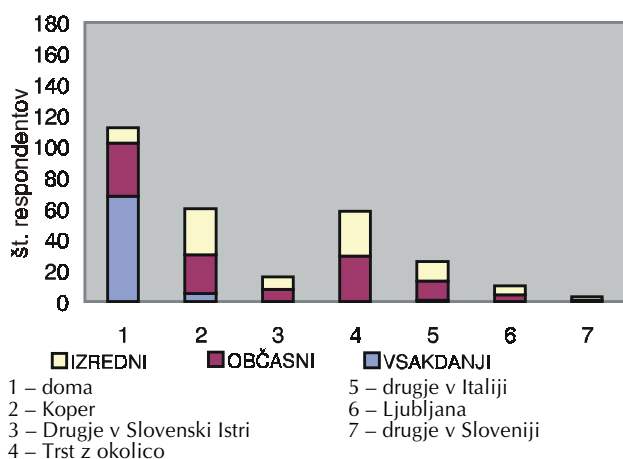
Prva izjema je gotovo izbrano mestno območje, kjer posamezni kraji (Piran, Portorož in Lucija) tudi sami ponazarjajo zaposlitvena ali oskrbovalna središča ali oboje. Tam je zaposlena skoraj polovica (49%) anketiranih oziroma njihovih sorodnikov, največ v Portorožu. Petina jih odhaja na delo v Koper, sledijo Izola (slabih 6%), Ljubljana (4%) in drugi kraji v Slovenski Istri (4%), medtem ko se 7% delovnih migrantov iz mestnega okolja razprši po drugih zaposlitvenih območjih. Po anketah sodeč je Trst dokaj šibko zaposlitveno središče za prebivalce celotne Slovenske Istre, vendar iz intervjujev izvemo, da se jih precej zaposluje tam "na črno". Moč Trsta se za obravnavano mestno območje kaže zlasti v oskrbovalni funkciji, saj ga po številu občasnih in izrednih nakupov bistveno prekaša in z lahkoto konkurira Koprju. Rezultati anket so pokazali, da je Trst z okolico skupaj z drugimi italijanskimi kraji za večino

prebivalcev Slovenske Istre še vedno na prvem mestu glede večjih nakupov.

Na šestih izbranih območjih podeželja Slovenske Istre, ki si sledijo od meje z Italijo proti meji s Hrvaško, ugotavljamo le manjše odmike od podeželskega povprečja; skoraj povsod je opazen dominanten vpliv Kopra, z veliko izjemo petega območja. Slednje vključuje kraje, ki naravno in funkcionalno gravitirajo k Izoli. Tu se ljudje iz bližnjega zaledja v veliki meri tudi zaposlujejo in oskrbujejo, tudi ali predvsem z občasnimi in izrednimi nakupi (celo pogosteje kot v Trstu in v Koprju), medtem ko vsakdanje nakupe opravijo večinoma kar v domačih vaseh (graf 3 in 4). V tem pogledu se razlikujejo kraji iz drugega in predvsem iz šestega območja, v katerih domače prebivalstvo opravi precej manj vsakdanjih nakupov kot v večjih središčih.

Graf 3: Nakupi prebivalcev podeželja Slovenske Istre.
Grafico 3: Acquisti effettuati dalla popolazione rurale dell'Istria slovena.

Graf 4: Nakupi prebivalcev mestnega območja Slovenske Istre.
Grafico 4: Acquisti effettuati dalla popolazione urbana dell'Istria slovena.

RAZUMEVANJE POJMA REGIONALNA IDENTITETA

Ipsen opredeljuje regionalno identiteto kot predznanstveni, politično in socialnopsihološko ambivalentni pojem, ki se v praksi pogosto obravnava kot predpostavka regionalnega razvoja (Ipsen, 1993). Prenekateri regionalni planerji si namreč želijo pozitivne regionalne identitete, da bi lahko v skladu z možnostmi zaustavili npr. izseljevanje ali pospešili razcvet ekonomskih, socialnih in kulturnih dejavnosti v regiji. Regionalna identiteta tako lahko postane reklamna strategija za pritegnitev investitorjev, v funkciji prostora (regije) kot blaga, pri čemer se kaj kmalu lahko zgodi, da se em-balaža (v tem primeru regionalna identiteta) začne bolje prodajati kot sama vsebina (prostor).

Da bi se regionalna identiteta v prostoru izoblikovala in tudi reproducirala, so potrebne ustrezne morfološke in s tem estetske lastnosti prostora, s katerimi je posameznik v nenehni interakciji. Pri tem igrajo nadvse pomembno vlogo zgodovinska kontinuiteta ter ekonomske in politične sile. Zato se ne smemo čuditi, če je regionalna identiteta predvsem tema politikov in planerjev, ki jo ustrezno predstavijo kot regijski marketing.

V naravnogeografskem smislu imajo in so imela bolj ali manj homogena zaokrožena območja več možnosti za razvoj prepletenih internih komunikacij, ki utrjujejo to notranjo homogenost in specifično prostora glede na druga območja. V preteklosti so podobna klima, reliefna izoblikovanost, naravna vegetacija, podobne razmere za kmetovanje in hkratnost administrativnih ter cerkveno-upravnih območij v prostoru, ob takratni nizki mobilnosti prebivalcev, "rojevali" zaokrožena območja s samosvojimi dialekti in regionalnimi posebnostmi. To je že bila močna podlaga za identifikacijo posameznika s takim prostorom in s skupnostjo, ki ji je pripadal.

Danes je naravno gravitiranje določenega homogenega prostora samega vase oziroma v večji gravitacijski center še vedno nosilec oblikovanja regionalne identitete. Vendar to v praksi odseva dokaj idealizirano podobo dejanskega stanja, ki je večinoma bolj zapletena in neredko podrejena stihijskim procesom pri oblikovanju odnosa prostor-identiteta. Še posebej zaradi številnih dejavnikov, ki pogostoma sinergijsko učinkujejo na identiteto. Drastično povečana mobilnost prebivalstva, kaotične razsežnosti migracij, pojav številnih novih medijev, proces globalizacije in drugih integracij vnašajo v prostor različne inovacije, informacije in vplive s težko predvidljivimi posledicami. Ob vsem tem dobiva ta regionalizem in z njim povezana regionalna identiteta novo oziroma potencirano vlogo branitelja pred uniformnostjo in enoličnostjo, ki ju bolj ali manj propagirajo globalizacija in drugi integracijski procesi na različnih ravneh. Regionalna identiteta se tako ponovno oživlja kot produkt svojega nasprotja, tvorbe nacionalnih in mednarodnih prostorov in s tem povezanih procesov modernizacije. Sočasno pa je, paradoksalno, regionalizem že vprežen v širšo integracijsko politiko in tudi v globalizacijo. Še posebej v Evropi, kjer so se meje po drugi svetovni vojni marsikje zarezale v urbanizirana, nekoč gospodarsko in naravno zaključena območja, katerih deli so bili tedaj ločeni od celote (Bufon, 1993). Integracija na podlagi regionalizma je v Evropi spričo še živih, nenaravno prekinjenih območnih vezi in še posebej zaradi občutljivosti in zgodovinske obremenjenosti nacionalizmov postala zelo aktualna.

Tako smo priča krepitvi regionalne identitete zaradi dveh protislovnih vzrokov. Prvega sproži obrambni mehanizem za ohranjanje določene identitete, drugi je del uradne politike za preseganje ovir (mej) integracijam s pomočjo novooživljenega regionalizma. Pri tem je lahko nevarno, poudarja Ipsen, če je koncept regionalne iden-

tite agresivno zasnovan in postavlja zahtevo po svoji nadregionalni veljavnosti, kar dejansko pomeni premik iz regionalnega okvira (Ipsen, 1993). Domnevno so bili namreč številni hegemonični koncepti sprva regionalni!

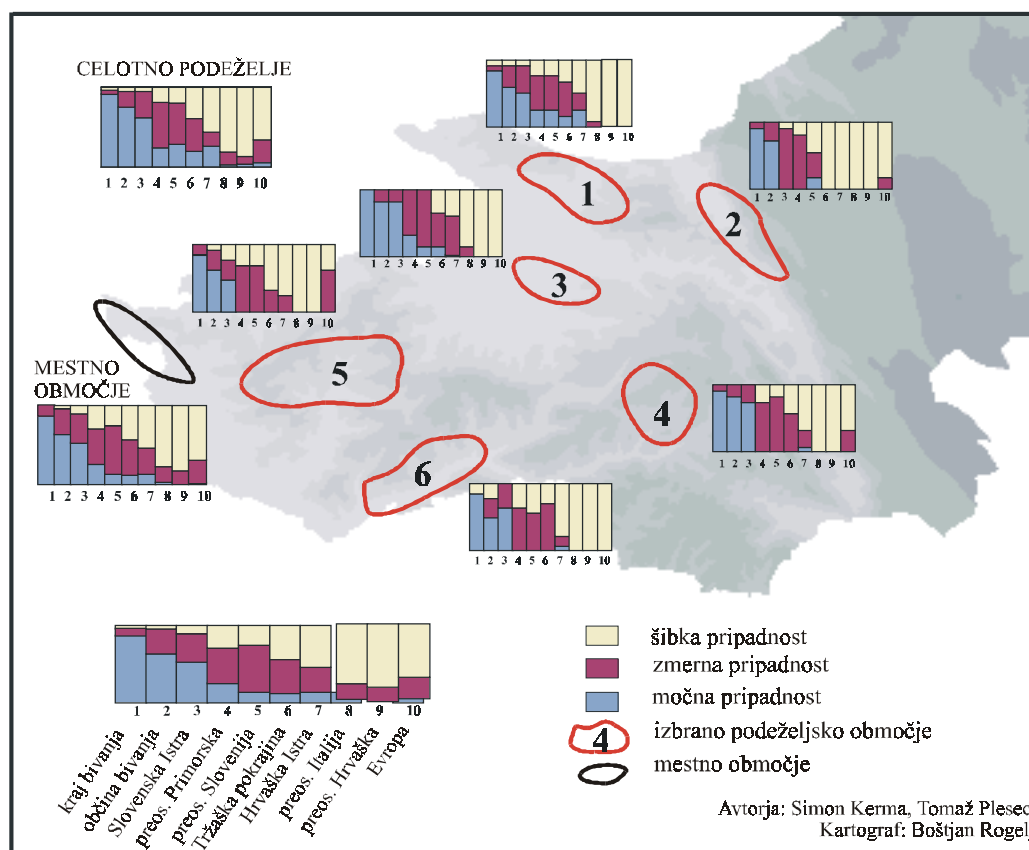
OBSEG IN JAKOST REGIONALNE IDENTITETE V SLOVENSKI ISTRI

Vse navedeno velja večinoma tudi za Slovensko Istro, ki so jo kot "prostor na prepihu" zaznamovale številne politične spremembe. Odveč je pripominjati, kako je vsakokratna oblast dala svojevrsten pečat pokrajini. V najnovjših političnih razmerah se je navedenima razlogoma oživljanja regionalne identitete v Slovenski Istri tako pridružil še tretji, že omenjeni centripetalni učinek osamosvajanja Slovenije.

Iz anket in intervjujev smo dobili nekatere zanimive rezultate, v katerih se že reflektirajo posledice novonastale meje s Hrvaško (je naključje, da ta še ni dokončno urejena ravno na območju Istre?), pritiski Italije

ob osamosvajanju, predvsem pa velik vpliv polpreteklih migracij in priseljenega prebivalstva na percepcijo in jakost regionalne identitete. Tako iz popisa prebivalstva kot iz naših anket je razvidna močna, celo večinska prisotnost priseljenega prebivalstva. Tega je največ v obalnih mestih in suburbanih conah v bližnjem zaledju. Po pričakovanjih se je izkazalo, da je avtohtonost dejavnik, ki najbolj vpliva na pripadnost temu prostoru. Zelo pomembna sta tudi etnična pripadnost in socialni izvor posameznika.

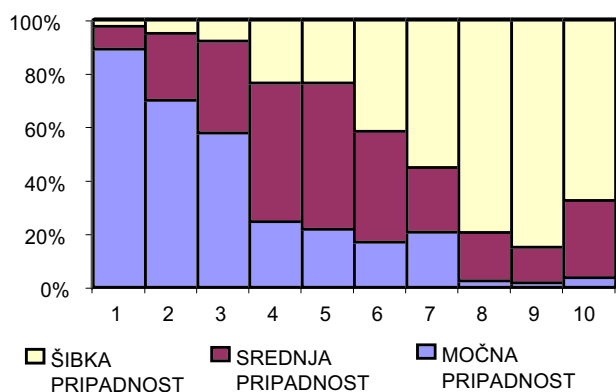
Specifična etnična podoba pokrajine, sicer značilna za celotno Istro, se je postopoma izoblikovala skozi več stoletij. Vse do prve svetovne vojne je število prebivalstva postopoma naraščalo, z eksodusom po njej, v času fašizma in po drugi svetovni vojni (še posebej po ukinitvi STO), pa se je sestava prebivalstva korenito spremenila. Odselilo se je precej avtohtonega prebivalstva, predvsem v Trst in njegovo okolico. Veliko večino odseljenih so sestavljali pripadniki italijanske narodnosti (kar 84% od vseh Italijanov v pokrajini), vendar je območje Slovenske

- 1 – Hrvatini, Spodnje Škofije, Plavje, Jelarji
2 – Osp, Gabrovica, Črni Kal
3 – Prade, Bertoki, Pobegi

- 4 – Marezige, Truške, Trsek, Bočaji
5 – Korte, Šared, Malija, Cetore
6 – Koštabona, Krkavče, Puče

Karta 3: Pripadnost prebivalcev izbranih območij v Slovenski Istri posameznim prostorom.
Cartina 3: Senso di appartenenza alle varie aree riscontrato nella popolazione delle zone campione dell'Istria slovena.

1 – kraj bivanja	6 – Tržaška pokrajina
2 – občina bivanja	7 – Hrvaška Istra
3 – Slovenska Istra	8 – preos. Italija
4 – preos. Primorska	9 – preos. Hrvaška
5 – preos. Slovenija	10 – Evropa

Graf 5: Pripadnost prebivalcev Slovenske Istre posameznim prostorom.

Grafico 5: Senso di appartenenza alle varie aree riscontrato nella popolazione dell'Istria slovena.

Istre zapustila tudi slaba tretjina Slovencev, ki so "optirali" za Italijo. Danes živi v pokrajini približno 75.000 prebivalcev, izmed katerih je večina seveda Slovencev (okrog 70%). Dobra polovica od teh je priseljenih iz drugih, večinoma sosednjih slovenskih pokrajin. Večina se jih je skupaj z drugimi priseljenci naselila in zaposlila v obalnih mestih, kjer so pred tem prevladovali Italijani. Slednjim je po velikem številčnem upadu in skorajšnji popolni asimilaciji (po popisu iz leta 1981 le še 1.901 Italijan) v 90. letih občutno narasla samozavest, in danes se njihovo število ocenjuje na dobrih 3.000 (Repolusk, 1998).

K etnični pestrosti Slovenske Istre prispevajo še priseljeni Istrani, predvsem z Buzetskega in Bujskega – po ocenah M. Gregoriča jih je okrog 7.000 – in številni bosanski Muslimani (do 10.000), ki z več tisoč priseljenci iz bivših republik nekdanje skupne države sestavljajo dobro petino vseh prebivalcev obalnih mest (Gregorič, 1997).

Iz sklopa vprašanj posameznikom, ki so se nanašala na njihovo poznavanje določenega prostora, želje po morebitni preselitvi, na prekmejno in notranje povezovanje in njihov odnos do njega in na posameznikovo dejansko prostorsko asimilacijo, smo skušali ugotoviti določene zakonitosti.

Pri ugotavljanju pripadnosti različnim prostorom je opaziti najintenzivnejšo identifikacijo s krajem bivanja, z občino bivanja in z območjem Slovenske Istre. V vseh treh navedenih primerih je percepcija pripadnosti zelo močna, čeprav se delež močne pripadnosti v enakem sosledju nekoliko zmanjšuje v korist zmerne pripadnosti

prostoru (graf 5). V naslednjo skupino lahko štejemo pripadnost preostali Primorski, preostali Sloveniji, Tržaški pokrajini in Hrvaški Istri. Moč percepcije je v tem primeru največja pri pripadnosti preostali Primorski in preostali Sloveniji, ki je strukturno izenačena skoraj po vseh treh stopnjah intenzitete, nekaj manjša pa je pri Hrvaški Istri in Tržaški pokrajini. Zanimiva je nekoliko izrazitejša "močna pripadnost" Hrvaški Istri v primerjavi s pripadnostjo Tržaški pokrajini ob hkratnem povečanem deležu kategorije "šibka pripadnost" Hrvaški Istri. Zelo majhna je percepcija pripadnosti preostali Italiji in preostali Hrvaški, medtem ko pri percepciji pripadnosti anketirancev Evropi naraste delež zmerne pripadnosti, tako v mestnem kot v izbranih podeželskih območjih. Verjetno je ta pripadnost, ki ni utemeljena na utečenih prostorskih vezeh prebivalcev, prej posledica aktualnega medijskega propagiranja "Evrope" ne samo kot geografskega, marveč tudi kot vrednostnega pojma v širšem civilizacijskem in kulturnem smislu. Kljub temu ne gre zanemariti vpliva konkretnih prostorskih vezi z Evropo, saj je Slovenska Istra, še posebej njen obalni del, zelo izpostavljena turističnim tokovom tudi iz širšega evropskega prostora, kar eventualno omogoča vzpostavljanje in poglobljanje trajnejših prostorskih vezi, ki se potemtakem manifestirajo tudi v percepciji pripadnosti prebivalcev.

Če pogledamo primerjavo med podeželjem in izbranim mestnim območjem (piranska aglomeracija), je vidna intenzivnejša percepcija pripadnosti podeželjanov vsem obravnavanim območjem z izjemo preostale Hrvaške in preostale Italije (karta 3). Upoštevajoč obravnavana območja, ki so bila že tradicionalno vpeta v širši skupni prostor, lahko štejemo večjo identifikacijo s tem prostorom tudi za dokaz o večji avtohtonosti prebivalcev na podeželju, in obratno, več je avtohtonih prebivalcev, večja je regionalna identiteta. Glede na prostorsko različnost obravnavanih območij bi anomalije pripadnosti posameznim prostorom zaradi pomanjkanja reprezentativnosti vzorca težko strnili v določene zakonitosti, kljub temu pa lahko razberemo nakazane trende. Zlasti nas preseneča šibka percepcija pripadnosti sosednjim prekmejnim regijam na območjih, ki neposredno mejijo z njimi. V kontekstu regionalne identitete se s tem posledično postavlja pod vprašaj homogenost širšega istrskega prostora. Hendikepiranost z dvojno državno mejo očitno krni skupno regionalno identiteto, večja pa partikularno istrsko identiteto znotraj nacionalne države. Slednja je najbolj izoblikovana pri avtohtonih domačinih v notranjosti Slovenske Istre, šele nato pri domačinih v priobalnih mestih.

Pri analiziranju čuta prostorske pripadnosti pa se srečamo še z drugimi fenomeni. Poenostavljena razmišljanja o obstoju regionalne identitete zgolj na nivoju etničnega in regionalnega izvora hitro naletijo na številne čeri. Posameznik se namreč lahko identificira s prostorom na več ravneh oziroma z več prostori hkrati.

Tudi v našem primeru se povsod pojavljajo številni močni lokalizmi z izrazitejšim potenciranjem v obalnih mestih (Koprčani, Izolani, Pirančani), kjer domnevno nadomeščajo istrsko identiteto, ki je za nekatere premalo oprijemljiva in preohlapna. Takšno opredeljevanje je seveda najprej odvisno od konteksta, mogoče pa se da razlagati tudi že kot potreba po dodatnem definiranju dinamičnih območij, ki so močno izpostavljena spremembam in se razlikujejo od okolice. Poleg lokalne, regionalnoistrske in etnične pripadnosti se pojavljata še opredeljevanji "Primorec" in "Šavrin". Obe opredelitvi se ujemata z območjem Slovenske Istre, s tem da je opredelitev Šavrin omejena na njeno notranjost oziroma še bolj na vasi ob Dragonji, opredelitev Primorec pa se pojavlja večinoma pri priseljencih iz drugih predelov Slovenije, v urbanih in suburbanih predelih. Zanimivo je dejstvo, da se je "šavrinstvo" začelo obujati šele ob političnih in družbenih spremembah v začetku devetdesetih (nova meja s Hrvaško, nacionalni preporod...), ko so nove razmere narekivale tudi redefiniranje regionalne identitete iz istrske v šavrinsko. Slednja je v danih razmerah na tem območju bolje opredelila novi položaj in percepcijo posameznika. Z novo šavrinsko identiteto se je spremenil tudi odnos do južnih sosedov: ti so naenkrat postali Hrvati (Brumen, 1996).

V sklopu vprašanj o čezmejnem in notranjem povezovanju smo razbrali naslednje interese: ena tretjina vprašanih je strogo proti vsakemu čezmejnemu povezovanju, dve tretjini pa se jih s povezovanjem strinja. Ob tem lahko slednjo skupino razdelimo na tiste, ki so za povezovanje samo z italijanskimi obmejnimi predeli (šestina vseh vprašanih), samo s hrvaškimi obmejnimi predeli (petina vseh vprašanih) in z obema obmejnima območjema (šestina vseh vprašanih). Kljub temu da se večina strinja s čezmejnem povezovanjem, nekoliko presenečata manjša zainteresiranost za povezovanje z italijanskim obmejnimi območjem v primerjavi s hrvaškim in odločno nasprotovanje tretjine anketirancev kakršnekoli čezmejnemu povezovanju. To je še posebej presenetljivo, ker iz anket razberemo, da je Trst v določeni meri še vedno gravitacijsko središče, tako v ekonomskem (nakupi, dnevna migracija večinoma manj kvalificirane delovne sile) kot v kulturno-izobraževalnem pomenu (univerza, gledališče...). Najbrž se za tem skriva zgodovinsko porojeni obrambni refleksi nezaupanja v močnejšo, že samo po sebi dominantnejšo državo, ki ni nikoli pokazala resne pripravljenosti za strpen enakopraven dialog.

V zvezi z notranjim regionalnim povezovanjem se velika večina zavzema za združitev obalnih občin v pokrajino. Ta bi potemtakem tudi administrativno zaočkrožila vso Slovensko Istro, ki pa že sama po sebi funkcionira kot pokrajina oziroma regija, zato bi bil po mnenju informatorjev smisel takega povezovanja (če bi bilo sploh potrebno) predvsem v krepitvi in perspektivnosti gospodarstva s spremljajočimi pozitivnimi učin-

ki. Željo po takšni povezavi lahko razlagamo tudi kot močno nasprotovanje novi lokalni samoupravi in predvideni upravni ureditvi. Vztrajanje pri svoji poziciji si Koper z zaledjem lahko privoščiti predvsem zaradi gospodarske moči in strateške pomembnosti območja za celotno državo.

Tak emancipacijski značaj in politična teža se kažeta tudi na valenci regionalne identitete. Slednja se skozi označene "privilegirane" razmere, glede na potencialno vnovčljivost geografske lege v regiji in tudi naokrog, tretira kot pozitivna, kar povzroča infiltracijo "istrske in primorske identitete" v širši prostor, tudi v notranjost Slovenije. V praksi se to kaže v močnejših in obsežnejših finančnih investicijah v Slovensko Istro, v dvigu cen nepremičnin zaradi povečanega povpraševanja po gradbenih parcelah (predvsem v bližnjem zaledju obalnih mest kot posledici suburbanizacije), od informatorjev pa izvemo, da zanimanje številnih vikendarjev vzbujajo celo opustela zemljišča ter zapuščene hiše v notranjosti Slovenske Istre. Tudi v predelih, kjer se, v nasprotju s priobalnim pasom in skrajnim zahodnim delom gričevja, raztezajo prebivalstveno ogrožena območja. V skladu s tem je moč opazovati mešanje različnih življenjskih slogov, ki puščajo prepoznavne učinke v prostoru.

Na slednjega še posebej močno vpliva konstantna infiltracija italijanske kulture, kar se deloma kaže v zaznavnem odporu in nezaupljivosti pri povezovanju z veliko sosedo. Tako smo po Gregoričevih besedah v Slovenski Istri pričala fenomenu "kulturnega imperIALIZMA", ki obstaja sam po sebi, tudi če za njim ni nobenega zavestnega načrta (Gregorič, 1997). Kazal naj bi se predvsem v življenjskih navadah in vedenjskih vzorcih, značilnih idolih (glasbenih, športnih) ter v načinu in jeziku komuniciranja, zlasti pri mladih, kar v razgovorih potrjujejo tudi intervjuvanci. Čeprav Gregorič opozarja (v polemiki o TV Koper-Capodistria), da je širši istrski prostor že brez TV K-C pod silovitim udarom italijanskega jezika (tri TV postaje RAI, na desetine zasebnih televizijskih postaj, množica radijskih postaj in številnih drugih občil...) (Gregorič, 1997), je treba ponovno izpostaviti dejstvo, da je italijanska kultura ob slovenski in hrvaški že od nekdaj sestavni del istrske regionalne identitete. Vsekakor gre za močno prisotnost italijanskih informacijskih dejavnikov, ki s svojo predvsem komercialno agresivnostjo uspešno posegajo v medijski prostor Slovenske Istre (pa tudi širše). Pri tem ima zelo pomembno vlogo neposredna bližina Trsta, ki kot "pull-factor" pomembno vpliva na intenzivnejše spremljanje italijanskih medijev. Ob množičnosti in agresivnosti slednjih vendarle ne smemo zanemariti njihove vsebinske privlačnosti, saj so med prebivalci Slovenske Istre očitno zelo priljubljeni. Rezultati anket in intervjujev namreč kažejo, da italijanske medije spremljajo prav vsi respondenti, medtem ko hrvaške, za primerjavo, le vsak deseti. Izrazito neuravnoteženost

med italijanskimi in hrvaškimi mediji ob siceršnjem dobrem poznavanju jezikov obeh sosednjih držav lahko pojasnimo z nizkim deležem v anketnem vzorcu zajetih ekonomskih migrantov s hrvaškega oziroma srbskega govornega področja. Večina jih namreč živi v zaposlitvenih središčih Kopru in Izoli.

Razsežnost vpliva italijanskih medijev na identiteto prebivalcev Slovenske Istre je treba dodatno relativizirati z močno navzočnostjo slovenskih in številnih tujih medijev, zlasti kabelskih in satelitskih TV programov ter interneta kot poglavitnih nosilcev informacijskih globalizacijskih trendov, ki jim daje pečat vseobsegajoča amerikanizacija. Prepletanje različnih kultur, ki vplivajo druga na drugo, je značilnost časa, v katerem živimo.

Tudi oziroma še posebej na območju Slovenske Istre, kjer sta multikulturalnost in multietničnost v primerjavi z drugimi slovenskimi pokrajinami najbolj prepoznavni. To značilnost je treba upoštevati in negovati, saj prispeva k pestrejši podobi mlade države. Zato bi bilo zmotno pretiravati in razglašati ta del Slovenije za ogrožen v nacionalnem telesu. Na podlagi anket in intervjujev s prebivalci ugotavljamo namreč močan čut pripadnosti slovenstvu; zaznali smo le šibke želje nekaterih posameznikov po priključitvi tega območja k Italiji.

Lokalnoteritorialna oziroma regionalna opredelitev prebivalcev sta kljub vsemu dominantni in se le v določenih kontekstih povsem umakneta nacionalni opredelitvi.

L'ISTRIA SLOVENA, UN LABORATORIO PER LO STUDIO DELL'IDENTITÀ REGIONALE

Simon KERMA

SI-6250 Ilirska Bistrica, Maistrova 13

Tomaž PLESEC

SI-2393 Črna na Koroškem, Center 141

RIASSUNTO

L'identità regionale degli abitanti dell'Istria slovena si è dimostrato un meccanismo di difesa vitale, efficace e duraturo contro le pressioni operate dalle diverse tendenze politiche ed economiche (varie ideologie, nazionalismi, il pericolo della globalizzazione...). Ad ogni cambiamento politico-sociale ed eventuale manipolazione dell'identità regionale, la popolazione ridefinisce la percezione dell'ambiente sloveno istriano a seconda della necessità, mantenendo così l'autoctonia e la specificità dell'area. È accaduto anche alla nascita del nuovo confine sul Dragogna e al cospetto delle forti pressioni dell'Italia durante il processo di indipendenza della Slovenia (rafforzamento della particolare identità istriana nell'ambito dello stato nazionale, risveglio della saurinità, notevole freddezza circa l'idea di una regione Istria interstatale, ecc.) La posizione geografica dell'Istria slovena ha assunto grande importanza per il nuovo stato di Slovenia, il che si riflette in una crescita della valenza dell'identità di quest'area. Essere istriano, saurino, capodistriano e litoraneo (Primorec) viene inteso nel resto della Slovenia come un privilegio. La nuova realtà politica che si preannuncia con l'entrata della Slovenia nell'Unione Europea e la conseguente soppressione delle frontiere diventa una sfida per gli studiosi dell'Istria slovena. Il ruolo e l'importanza di quest'area cambiano ancora. L'identità regionale dell'Istria slovena sarà messa alla prova per l'ennesima volta.

Parole chiave: Istria slovena, identità regionale, geografia politica

VIRI IN LITERATURA

Brumen, B. (1996): Istrska javna skrivnost: supermarket identitet. Razgledi, X. Ljubljana, 10-11.

Bufon, M. (1993): Istra: novi problemi starih regij. Annales, 3/93. Koper, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, 197-202.

Bufon, M. (1994): Regionalizem in nacionalizem. Annales, 5/94. Koper, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, 9-16.

Gams, I., Vrišer, I. (eds.), (1998): Geografija Slovenije. Ljubljana, Slovenska matica.

Gregorič, M. (1997): Politični ciklon nad Istro ali izjalovljen poskus njene destabilizacije. Koper, Založba Lipa.

Ipsen, D. (1993): Regionale identität Überlegungen zum politischen Charakter einer Psychosozialen Raumkate-

gorie, Raumforschung und Raumordnung, 1, 9.

Mlinar, Z. (1996): Regional autonomy, national integrity and transborder cooperation: the case of Istria. "16th Conference Europe of Regions, Transfrontier Regional Cooperation in the space of Northern Adriatic, the Alps and the Panonian Plain (SNAAP) in the Light of European Integration". Regional Contact, IX, 11. Maribor, 137-145.

Repolusk, P. (1998): Koprška brda, Slovenija – pokrajine in ljudje. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga, 194-207.

Slovenske občine (1998): Slovenske občine. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.

Terenske vaje (1998): Terenske vaje v Slovenski Istri. Ankete in intervjuji.

Zupancič, J. (1998): Identiteta je merljiva. Razprave in gradivo 33. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 253-268.